

Honduras

Análise dun golpe político-militar

SUYAPA G. PORTILLO VILLEDA

Hondureña e profesora de historia latinoamericana no Pomona College de California

O *Terra e Tempo* púxose en contacto con ela como especialista na situación política de Honduras para que nos respondera a un inquerito que reproducimos neste texto

Creo que o Golpe de estado en Honduras dáse por varias razóns históricas. Honduras tivo unha invasión sistemática de comercio norteamericano, nunha relación inequitativa con Estados Unidos desde que chegou a Rosario Mining Company, a United Fruit Company e todas as pequenas compañías bananeiras hei aventureiros e negociantes norteamericanos. Para as primeiras décadas de século XX vemos a prepotencia e poder destas compañías monopolísticas no país. O departamento de estado de EU tamén se ve involucrado intimamente asegurando a produción sen obstáculos en Honduras. Como dixen anteriormente, esta relación foi desigual e problemática porque fomentou en Honduras o desenvolvemento dunha elite moi arraigada ao sistema económico e cultural de Estados Unidos. Tanto así é alcance da cultura estadounidense que na costa Norte de Honduras, como o describe un historiador hondureño, existiu unha cede do grupo racista contra negros, Ku Klux Klan, nos anos 1930s.

Estados Unidos tivo un dominio extenso no comercio, o desenvolvemento dos militares e na cultura do noso país que naturalmente o ven como o país fácil de dominar comparado a outros países latinoamericanos e un, que aparte diso, é extremadamente útil xeopolíticamente. Honduras foilles útil a Estados Unidos xeopolíticamente para levar cabo monitoreo de American Latina. Non fai falta ver moito atrás, senón aos 1980s, á inva-

sión de Granada, ou á organización dos Contras en Honduras.

Este escenario histórico crea entón intereses moi complicados entre os crioulos Hondureños e afiliados ao comercio estadounidense, os donos de comunicación e os fundadores do sistema bipartidista, a esta relación, únense os sectores dos Árabes Hondureños (turcos/turkos), donos de medios de comunicación que asegura un bloqueio intenso mediático. Tamén se engaden os militares que tamén teñen intereses económicos e políticos ligados aos partidos políticos e o sector político en poder, que neste caso era o Partido Liberal. O importante tomar nota, é que todos estes sectores beneficiáronse dalgunha forma ou outra polas súas relacións co sector de negocios e política de Estados Unidos. Cando o Presidente Zelaya entra á presidencia, o campo de xogo esta ditado por estas relacións complexas, oligarcas e interesadas en manter o status quo.

Isto é unha pequena resposta para as razóns históricas. Pero miremos o contexto do Presidente Zelaya e o seu gabinete, que é importante ver non só a Zelaya pero a un sector do partido Liberal como parte disto. O intento era de modernizar ao país para que fose menos oligárquico, quen sabe, pero si para que puidese funcionar e equíparse nas políticas correntes. En agosto do 2008, Honduras entra ao Alianza Bolivariana polas Américas, unha alianza económica con intereses de unir e facer mellor o uso dos recursos

en Latinoamérica. Creo que isto alerta a certos sectores conservadores aliados a Estado Unidos dentro e fóra do país. Zelaya tamén se opuxo a privatizar os portos, estíbese opondo á destrución de bosques e a principios do 2009 subiu o salario mínimo para traballadores das industrias nacionais substancialmente. É importante ver estes actos dentro do marco histórico porque se un só ve estes últimos actos como as causas do golpe entón non poderemos entender o escenario onde está situada non só Honduras pero toda América Latina nestes días. En Honduras non se era posible soñar unha sociedade diferente sen o permiso de Estados Unidos. Zelaya e a Resistencia atrevéronse a facelo.

Pero, por que Zelaya? Ben, creo que Zelaya sempre foi fiel ao partido Liberal e nunca un esquerdista. Aínda que sectores no seu gabinete sexan progresistas, o goberno de Zelaya era o máis típico nos nosos países, un liberal con tendencias populistas. Creo que cando o goberno de Zelaya empeza querer entrar ao mercado latinoamericano dáse conta que non son compatibles coas economías e sociedades Latinoamericanas. Simple e sinxelamente, Honduras, antes de entrar ao ALBA, tería que responder aos cambios iniciados nas Américas por gobernos máis desenvolvidos socialmente e politicamente, como é o caso en países sudamericanos. Se Honduras, ao entrar ao ALBA debía, ou ía, a competir cos comercios de países sudamericanos, entón tería que facer cambios sociais e políticos. Estes cambios terían que dar espazo a que a sociedade enteira fose integrada-non só os sectores ricos e oligarcas das vellas economías-porque unha economía non se mide só polo poder e diñeiro dos ricos pero tamén polos sectores do medio e os sectores laborais. O goberno de Zelaya viuse confrontado con esta situación e trato de actuar para promover cambios que axudarían a Honduras a entrar nunha relación económica e social máis equitativa co resto de Latinoamérica

do mesmo xeito que menos dependente no comercio estadounidense.

O goberno de Zelaya intentaba modernizar a relación entre o estado e o seu pobo, que en realidade non debe de ser nada revolucionario e máis ben algo moi necesario no caso de modernizar o comercio e sociedade en Honduras. Pero o partido Liberal parte en dous porque estes cambios afectan as súas ganancias, porque por exemplo, o aumento de salario mínimo afecta só ás industrias nacionais e non os sectores de libre comercio. Zelaya logra anoxar estes sectores nacionais, que vivían afeitos a ter a porta á casa presidencial aberta para eles. De súpeto estes sectores usan como bandeira e escusa a retórica anticuada da época de McCarthy, a doutrina de seguridade nacional regresa a Honduras e o partido Liberal, chegou a perder credibilidade para sempre.

Estes grupos de poder que promoven o golpe de estado divídense nos seguintes: están os grupos crioulos (ou sexa as familias adifeiradas que están no territorio desde a colonia); están os grupos de Árabes Hondureños e está o sector militar. Lvos crioulos e os Árabes Hondureños teñen un dominio por ser donos de medios de comunicación, donos de industrias nacionais e os parques industriais do mesmo xeito que a industria farmacéutica, telecomunicacións que os pon en contacto directo co capital estadounidense e os investimentos de libre comercio como son as zonas de libre comercio. Este sector, enriquecido,

Outra vez volvemos a ver esta imaxe de Latinoamérica que resulta tan familiar durante décadas. O exército contra o pobo

Mobilizacións e cartaces de protesta contra o golpe

ten conexións coa elite estadounidense en Miami, Novo Orleans por razóns históricas relacionadas ás bananeiras. A clase militar, ten unha relación formal con Estados Unidos desde os anos 1950s, por exemplo, de Honduras sae a invasión que derroca ao Presidente Arbenz Guzman en 1954 en Guatemala (a cal interesadamente o Presidente Clinton admitiu foi erro de Estados Unidos e pediu perdón a Guatemala durante o seu termo). Os militares Hondureños, moitos que proveñen desta clase de crioulos, foron adestrados en escolas como Escola das Américas en estados Unidos, o Caribe e Panamá. Igualmente, nos 1980s viuse bastante adestramento en Honduras por medio de axencias estadounidenses que buscaban derrotar o novo goberno en Nicaragua e os movementos sociais no Salvador. Entón estes sectores confabulan xuntos para dar un golpe de estado. Pero aquí non hai que esquecer á embaixada de Estados Unidos e as conexións e relacións entre elites Hondureñas con sectores do departamento de estado e elites estadounidenses, do mesmo xeito que as conexións militares. Ou sexa que Estados Unidos, tivo tanto poder en a rexión que este sector non actuaría sen a aprobación destes sectores conservadores.

RESTRICIÓN DAS LIBERDADES DEMOCRÁTICAS. A análise da Resistencia Hondureña é moi acertado, o golpe de estados é un 'golpe en proceso' que se concreta ao levar a cabo

tres etapas (eu engadiría outro proceso que é o traballo de emisarios de Estados Unidos por detrás das escenas): Primeiro é o golpe e secuestro do presidente Zelaya o 28 de Xuño, 2009. O segundo, dáse cando se dan as eleccións baixo ilegalidade e represión o 25 de Novembro do 2009 e termínase de concretar na toma de posesión de Pepe Lobo a finais de Xaneiro en 2010 seguido polo recoñecemento por certos sectores nacionais e internacionais. A pesar da resistencia de máis de 190 días, a pesar da represión e a pesar dos reclamos internacionais de todas as nacións democráticas no mundo enteiro-a política dereitista actuou como un buldozer arrasando coa democracia con intereses apoiados pola política conservadora de Estados Unidos.

Por outra banda, eu engadiría, que Estados Unidos, intentando arrasar e empezar de novo en Honduras despois de que a administración do Presidente Obama esvarou nos momentos máis críticos do golpe, agora manda os seus emisarios a convencer aos países latinoamericanos a aceptar as eleccións ilexítimas e conta nova. E outra vez, para países que teñen relacións económicas e diplomáticas con estado Unidos fáiselles difícil dicir que non acordémonos da historia deste país en América Latina. Entón o golpe de estado se concretiza cando se dan estas tres etapas e terminará por consumarse cando as nacións internacionais recoñezan a Pepe Lobo como presidente. Estaremos falando entón dun golpe de estado político-militar, apadrinado por Estados Unidos, unha vez máis na nosa América Latina.

A RESISTENCIA. A Resistencia contra o golpe de estado en Honduras é unha das repostas mais fenomenais deste século, e que se dea en Honduras é aínda máis incríbel. Dígoo porque Honduras tivo un sector popular cun gran corazón pero non era moi forte. As guerras sucias dos 1980s, o libre comercio, a desigualdade e todos os problemas de corrupción e ilegalidade

A Resistencia contra o golpe de estado en Honduras é unha das repostas máis fenomenais deste século, e que se dea en Honduras é aínda máis incríbel

romperan o poder de traballadores, sindicatos, sectores xuvenís... Pero dáse algo moi interesante co internet, redes internacionais, e desenvolvemento de grupos e movemento alternativos, como son as redes feministas, redes campesiñas internacionais, redes étnicas da comunidade Afro-indíxena Gariganu, redes da comunidade Lesbiana Gai Bisexual e Transxénero en Honduras. A base destas redes, o internet, celulares, youtube, skype, o gran rol de Telesur TV e Cuba Visión do mesmo xeito que outros servizos gratuítos de internet e púidose crebar o cerco mediático desde o primeiro día. Sabemos a diario, no momento de represións, de secuestros, de abusos, arrestos e todo o que pasa no país nas fóra do país. Ademais, cando lles cortaban a luz e estes servizos por medio destes medios o mundo internacional puido manterlles informados do que acontecía fóra de Honduras. Isto foi fenomenal e único, xa que se reúnen todos os medios alternativos por todas partes do país e une esta tecnoloxía ás relacións humanas creadas en encontros internacionais, redes internacionais e listas internacionais.

A Resistencia entón pódese dicir que se divide en tres partes, a primeira é a Zelayista, ou sexa o sector do partido liberal, activistas e funcionarios aliados a Zelaya que se unen. O segundo grupo de igual ou máis poder é o sector da Fronte Contra o Golpe de estado en Honduras, este grupo esta composto por sindicatos, organizacións gremiais e os sectores populares máis fortes do país como son os sectores organizados de campesiños, étnicos como a comunidade Gariganu, os sindicatos bananeiros, da bebida etc. Dentro deste sector únense os grupos que se organizan a mulleres, a comunidade LGTB e a mocidade. O terceiro sector é aínda máis interesante, este sector é o sector das comunidades, pobos e aldeas veciños, nais e persoas que talvez nunca antes se involucraron e de súpeto forman a súa propia Fronte de Resistencia. Durante as noites de to-

que de queda, todos tiñan que estar nas súas casas para as 9 pm, pero tal e tal veciñanza organizábase e saía ás rúas en grupo, mandábanos fotos como con pancartas que dicían 'o barrio tal e tal en resistencia'. Este fenómeno creo que é o que ninguén, especialmente os Golpistas, agardaban porque esperaban que o pobo Hondureño non fose capaz de entender as mentiras. Creo que a estes sectores caéuselles a venda dos ollos, xa non se lles poderá enganar outra vez.

Creo que se creou unha infraestrutura que cada días é mais e mais eficaz onde hai representación de todos os sectores e áreas do país nas fronteas máis poderosas, a capital e a costa norte, do mesmo xeito que o sur do país. A nova meta é organizar para a constituínte, ou sexa a Asemblea Constituínte, onde se poida escribir unha constitución que inclúa aos sectores marxidados. Nesta meta as tácticas cambian a ser de prazo longo e consistente. E o máis importante é que llo sistema bipartidista perdeu a confianza do pobo, creo que os seguintes anos veremos cambios e novos partidos emerxer que rompan esquemas típicos e tradicionais.

É importante notar a gran represión ante a cal viven as comunidades en resistencia. Ata agora houbo máis de 42 mortes de líderes da resistencia, desaparicións, mais 4000 abusos aos dereitos humanos, mais de 3033 arrestos ilegais, mais de 18 mortes na comunidade LGTB especialmente a comunidade transxénero. Agora estase vendo unha procura e asasinatos selectivos a persoas que son líderes ou simplemente participan ou se identifican coa resistencia. empezaron con sectores percibidos como marxidados, como son os mozos, mulleres e nenos e as comunidades lesbica, gai, transxénero e bisexual. Ao atrapar ás persoas, baixo intimidación e tortura, preguntanlles por nomes de membros da resistencia. Desde as eleccións vemos que 130 persoas seguen con procesos xudiciais, 5 actualmente detidos con cargos serios e 100 con medidas

O golpe en Honduras puxo en evidencia os ataques contra os gobernos progresistas da rexión que se lles acusaba de autoritarios.

Abriuse un debate interesante sobre o que é ser democrata realmente

de substitución. Os corpos atopados mortos demostran medidas de tortura, como decapitación, mazaduras, queimaduras no corpo e balazos na cabeza estilo execución. Perigan os líderes campesiños, quen teñen moito que perder xa que os seus dereitos foron violados terras roubadas. Estes abusos son extremos e preocupantes, e deben selo para a comunidade internacional.

O PAPEL DA COMUNIDADE INTERNACIONAL. Creo que os movementos sociais en Estado Unidos teñen o deber de colaborar en varios xeitos. Primeiro usando os recursos acá en EEUU para seguir crebando o cerco mediático dentro dos propios Estados Unidos. Segundo, utilizando as nosas relacións con oficiais electos e progresistas para decatalos do que pasou e segue pasando en Honduras. Creo que o esencial é conectar a situación aos movementos sociais acá. Terceiro, creo que debemos de contribuír con delegacións entre os diferentes estados e Honduras-para concientizar aos diferentes estados, primordialmente os estados con altos índices de comunidades inmigrantes, sobre as consecuencias graves que implica deixar este golpe de estado así en Honduras. E o máis importante, avogar en todo o mundo por os dereitos humanos, que se respecten os dereitos humanos e buscar que as cortes internacionais investiguen as máis de 4000 violacións, mais de 3000 arrestos ilegais, as máis de 42 mortes, as violacións e mortes á comunidade Transxénero, violación a

mulleres. Estas tácticas de guerra sucia agora son realidade en Honduras e debemos esixir que nunca máis se abusen as nosas vidas así.

Finalmente, creo que a comunidade internacional debe de avogar e presionar a Estados Unidos a que respecte e teña pólizas máis xustas en toda América Latina, especialmente dado o seu historial de abusos ás democracias no mundo. Creo que a nosa responsabilidade como comunidade internacional demandar a Estados Unidos a ser máis xusto nas súas relacións con América Latina e o mundo.

O FUTURO. Creo que o futuro de América Latina vese en perigo. Os sectores conservadores organizáronse en contra dos pobos que loitan por auga limpa, un mellor ambiente, democracia participativa, salario xusto, etc. Os sectores conservadores, que inclúen sectores militares, empresariais e mediáticos, fano coa nova doutrina desta época de xustificación por abusos aos dereitos humanos e civís do pobo--o libre comercio promovido por Estado Unidos. O golpe en Honduras é parte do plan para derrotar sistemas progresistas e efectivos como o ALBA e os movementos progresistas en Sudamérica e o Caribe.

Pero vendo o vaso medio cheo no canto de baleiro eu diría que os movementos sociais agora son máis sofisticados e lograron concientizar os pobos de América Latina. Creo que a loita para estes movementos é dura e longa. Aínda que agora vemos que os move-

mentos sociais renaceron e cambiado tamén asegurando a súa sustentabilidade. Agora vemos que o liderado tamén cambiou facendo estes movementos máis consistentes das diversidades que os fan máis efectivos. Nos anos que veñen veremos un aumento no recoñecemento e participación do liderado dos sectores tradicionalmente marxinalizados aínda dentro dos movementos sociais, como as mulleres, a mocidade, a comunidade LGTB, as comunidades indíxenas e afro-indíxenas e en fin os sectores máis amplos e diversos que traen non só os seus corpos ás diferentes loitas, pero tamén os seus xeitos de pensar e consciencias diversas e amplas, que se atreven a imaxinar un mundo onde as diferenzas empoderan e dan alimento á forza do movemento. Isto, por fin, vímolos e estámolo vendo no contexto de Honduras onde grupos anteriormente antagónicos agora traballan xuntos polo cambio, e un cambio a longo prazo.

AS ELECCIÓNS. As eleccións do 25 de Novembro dánse baixo un marco de violacións e abusos aos dereitos humanos e civís da poboación. Para esta ocasión o goberno de facto desato á forza militar por todas as esquinas do país (militares que non ha regresar aos seus cuarteis e son estas forzas armadas que agora 'buscan' líderes da resistencia). Dentro deste marco de ilegalidade, entón vaíse o goberno de facto ás eleccións, e é que parece un pesadelo:

O presidente lexítimo está encarcerado na embaixada de Brasil onde a diario recibe barullo a todo volume dun aparello detonado fóra da embaixada Brasileira, luces apuntan a todas as fiestras, francotiradores asómanse por todas as fiestras e toda a cuadra está cercada por soldados armados. Dáse un abstencionismo de 65% do todos os sectores en resistencia do país.

En San Pedro Sula, unha marcha pacífica convértese en sangue e represión, con varios mortos e aínda máis feridos e arrestados. Unha nena de 4 anos desaparece e 4 hai mortes apare-

cen días despois no río Ulúa de zona norte. Baixo toda esta represión e abusos, levan a cabo eleccións onde só os sectores ricos ven e senten seguros de ir votar sabendo que todo está arraxado para que gañe o partido Nacional e un candidato mediocre que nunca lograra gañar anteriormente.

Radio Progreso informou que cando foi a votar Micheletti ás 9am só había 5 persoas na fila. Cada urna por todo San Pedro e Tegucigalpa do mesmo xeito que pobos ao redor informa que só 100 a 130 persoas votaron en todo o día, estamos falando dun país de máis de 7 millóns de persoas. Non se necesita ser matemático para saber que as eleccións son nulas, xa que non participou suficientemente poboación. Na tarde, o TSE, e unha persoa non cualificada, fixo o ridículo e dixo que 70% voto-cando sabemos que dar unha porcentaxe non é o mesmo que dar unha cantidade fixa dentro do marco dun total de persoas nese distrito ou sector. Pero como o Presidente Obama e o seu departamento de estado, sabendo a corrupción problemática porque llos fixemos saber nós os académicos expertos en América Latina e Honduras, decide recoñecer o goberno ilexítimo de Pepe Lobo. Máis que unha vitoria para o golpe de estado en Honduras é unha ameaza para toda América Latina. O precedente que se establece é que un sector da elite empresarial e os militares poden dar un golpe de estado e saírse coa súa, co apoio de Estados Unidos, por medio de represión ao pobo.

As eleccións, en todo caso, son ilexítimas e serán na historia o momento máis triste na loita para as democracias novas e fráxiles en América Latina porque en realidade empodera aos sectores máis corruptos. Quero recalcar a influencia solapada de Estados Unidos porque estes sectores, ao contrario da resistencia, non fan nada sen o permiso de Estados Unidos. Son sectores servís ás políticas deste país-se fosen patriotas por Honduras- verían o gran erro que cometeron para as súas futuras xeracións ■

Un dos lemas da campaña de solidariedade con Honduras dicía: "Honduras sangra, queres ser cómplice?" Un lema que a pesares da manipulación mediática se puido comprobar numerosas veces que se correspondía coa realidade